

**PERMASALAHAN HAK PASANGAN DALAM UNDANG-UNDANG
KELUARGA ISLAM DI MALAYSIA**

MD ZAWAWI ABU BAKAR

**DOKTOR FALSAFAH
UNIVERSITI UTARA MALAYSIA**

2012

**PERMASALAHAN HAK PASANGAN DALAM UNDANG-UNDANG
KELUARGA ISLAM DI MALAYSIA**

Tesis yang dikemukakan kepada Kolej Sastera dan Sains, UUM bagi memenuhi
keperluan untuk Ijazah Doktor Falsafah

Universiti Utara Malaysia

Oleh

Md Zawawi Bin Abu Bakar

2012

Kebenaran Mengguna

Dalam membentangkan tesis ini bagi memenuhi syarat sepenuhnya untuk ijazah lanjutan Universiti Utara Malaysia, saya bersetuju bahawa perpustakaan universiti boleh secara bebas membenarkan sesiapa saja untuk memeriksa. Saya juga bersetuju bahawa penyelia saya atau jika ketiadaannya, Dekan Pusat Pengajian Siswazah, diberi kebenaran untuk membuat salinan tesis ini dalam sebarang bentuk, sama ada keseluruhannya atau sebahagiannya bagi tujuan kesarjanaan. Adalah dimaklumkan bahawa sebarang penyalinan atau penerbitan atau kegunaan tesis ini sama ada sepenuhnya atau sebahagian daripadanya bagi tujuan keuntungan kewangan, tidak dibenarkan kecuali setelah mendapat kebenaran bertulis daripada saya. Juga dimaklumkan bahawa pengiktirafan harus diberi kepada saya dan Universiti Utara Malaysia dalam sebarang kegunaan kesarjanaan terhadap sebarang petikan daripada tesis saya.

Sebarang permohonan untuk menyalin atau mengguna mana-mana bahan dalam tesis ini, sama ada sepenuhnya atau sebahagiannya, hendaklah dialamatkan kepada:

Dekan Awang Had Salleh
Kolej Sastera dan Sains
06010 Universiti Utara Malaysia, Sintok
Kedah Darul Aman

Penghargaan

Alhamdulillah dan syukur dipanjatkan ke hadrat Allah SWT kerana memberi hidayah dan petunjuk kepada saya di dalam menyempurnakan tesis ini. Sesungguhnya dengan bantuan dan rahmat dariNYA saya mampu mengharungi perjalanan menimba ilmu ini dengan jayanya. Jutaan terima kasih diucapkan kepada Dr Wan Ab Rahman Khudzri Wan Abdullah selaku penyelia tesis yang telah banyak memberi tunjuk ajar, bimbingan dan sokongan sepanjang saya menunaikan amanah yang telah dipertanggungjawabkan ini.

Kepada pihak Kementerian Pengajian Tinggi Malaysia dan Universiti Utara Malaysia diucapkan jutaan terima kasih kerana memberi saya peluang untuk melanjutkan pengajian di peringkat Doktor Falsafah. Terima kasih juga diucapkan kepada pihak Kolej Sastera dan Sains, Pusat Pengajian Siswazah Awang Had Salleh, Pusat Pengajian Pembangunan Sosial, Jabatan Pendaftar, perpustakaan, institusi serta individu yang terlibat dan membantu secara langsung atau tidak langsung sepanjang saya melakukan kajian ini. Tidak lupa kepada rakan-rakan yang membantu sebagai *reviewer* deraf tesis seperti Dr Alias, Dr Razak dan Dr Asmadi. Kepada rakan-rakan Mahyuddin, Azwa, Dr Zarina, Dr Rajwani, Dr Zakiyah, Ramzi, Azmi, Kak Shah, Abang Nawis dan lain-lain terima kasih diucapkan.

Setinggi-tinggi penghargaan juga buat Nur Syakiran Akmal Ismail isteri merangkap teman sepengajian yang sudi berkongsi suka duka dengan diri ini. Buat anak-anakku Mohammad Ammar Haikal, Mohd Ikmal Zamry dan Nur Ameera Husna kejayaan ini sebenarnya sebahagian dari pengorbanan kalian terhadap abah. Kepada ayah Hj Abu Bakar Hj Abdullah dan emak Hajah Che Rokiah Mohamad dan ibu mentua Hajah Sopiah Mohd Said dan kaum keluarga, terima kasih di atas doa, kasih sayang dan sokongan kalian. Juga buat arwah abang Zamri dan bapa mertua Hj Ismail Md Isa yang tidak sempat berkongsi kejayaan ini. Al Fatihah...

Akhir sekali, saya bersyukur kerana tanggungjawab yang diberi telah saya sempurnakan dan saya mendoakan keberkatan dari Allah SWT untuk kehidupan di dunia dan akhirat. Amin.

Abstrak

Kajian ini telah dilakukan untuk mengkaji permasalahan hak-hak pasangan dalam undang-undang keluarga Islam (UUKI) di Malaysia. Isu ketidakadilan dan diskriminasi yang sering dikaitkan dengan undang-undang keluarga Islam merupakan permasalahan kajian yang cuba diperjelaskan di dalam kajian ini. Oleh itu, kajian ini dilaksanakan melalui kaedah kualitatif untuk mencapai objektif kajian iaitu mengenal pasti permasalahan mengenai hak suami isteri dalam UUKI. Pengkaji telah memilih kaedah kajian arkib dengan menganalisis kitab fiqh munakahat, kajian-kajian lepas, peruntukan UUKI setiap negeri untuk mengenal pasti hak-hak pasangan menurut fiqh dan undang-undang. Di samping itu, pengkaji telah memilih empat hak yang dianalisis secara mendalam iaitu fasakh, poligami, harta sepencarian, dan hadhanah. Selain itu, data juga diperolehi melalui temu bual terhadap enam subjek daripada institusi yang berbeza. Pemilihan subjek yang berbeza adalah satu kaedah trigulasi sumber bagi tujuan kesahan data yang diperolehi. Data kajian akhirnya dianalisis menggunakan *Qualitatif Data Analysis* (QDA). Hasil kajian mendapati hak-hak pasangan boleh diklasifikasikan kepada tiga iaitu hak suami (32%), hak isteri (63%) dan hak bersama (5%). Melalui hasil temu bual pula, kajian telah mengenal pasti tiga dimensi apabila membincangkan permasalahan hak dalam UUKI iaitu isu substantif, isu prosedur dan isu luaran. Berdasarkan kajian dapat disimpulkan bahawa UUKI sebenarnya adil dan saksama kepada pasangan. Namun, terdapat beberapa isu yang timbul antaranya mengenai emosi, ketidakfahaman prosedur mahkamah dan pengaruh feminisme yang mewujudkan permasalahan ini. Amalan pengharmonian gender yang telah diterapkan dalam perundangan syariah sebenarnya mampu menyelesaikan permasalahan diskriminasi hak pasangan dalam UUKI di Malaysia.

Kata kunci: Undang-Undang Keluarga Islam, hak, perkahwinan, suami, isteri, diskriminasi

Abstract

This research has been done to study the problems in the Islamic Family Law (IFL) regarding the rights of Muslim married couples in Malaysia. The issues of injustice and discrimination, are the two most common issues in the IFL and they will be explained in this study. In order to achieve the objectives of the study, a qualitative research was conducted to identify the actual problems regarding the rights of husband and wife in the IFL. The researcher has opted archival study to analysis the books of *fiqh munakahat*, previous researches and the IFLs of the Malaysian states to discover the problems of rights of husband and wife in the IFL. Based on this research, four rights were selected and analyzed further; *fasakh*, polygamy, jointly acquired properties and *hadhanah*. Moreover, data was also obtained from interviews conducted with six subjects from different institutions. Triangulation method was adopted in the subject selection for the purpose of data validation. Data obtained was finally analyzed using *Qualitative Data Analysis* (QDA). The results showed that the rights of married couples can be classified into three; the rights of a husband (32%), the rights of a wife (63%) and the jointly rights of spouses (5%). From the interviews, three dimensions regarding the problems of rights in the IFL have been identified; the substantive issues, procedural issues and external issues. The research concluded that the IFL is just and fair to both husband and wife. The only drawbacks that exist revolving around issues of human emotion, ignorance of court procedures and feminism influence. The practice of gender harmony already being integrated into the syariah jurisprudence which is believed to solve the issues of discrimination on the rights of Muslim married couple under the IFL in Malaysia.

Keywords: Islamic Family Law, rights, marriage, husband, wife, discrimination

Senarai Kandungan

Kebenaran Mengguna	ii
Penghargaan	iii
Abstrak	iv
Abstract	v
Senarai Kandungan	vi
Senarai Jadual	x
Senarai Rajah	xi
Senarai Carta	xii
Senarai Statut	xiii
Senarai Kes	xiv
Senarai Singkatan	xvi

BAB SATU PENGENALAN

1.1	Pendahuluan	1
1.2	Penyataan Masalah	7
1.3	Persoalan Kajian	19
1.4	Objektif Kajian	19
1.5	Signifikan Kajian	20
1.6	Ulasan Karya	23
	1.6.1 Undang- Undang Keluarga Islam (UUKI) dan hak pasangan	23
	1.6.2 Reformasi dalam Undang- Undang Keluarga Islam	31
	1.6.3 Isu-isu dalam Undang- Undang Keluarga Islam	41
1.7	Skop Kajian	53
1.8	Garis Panduan Kerangka Kajian	55
1.9	Definisi Operasional Kajian	56
1.10	Metod Kajian	57
	1.10.1 Latar belakang instrumen	65
1.11	Kerangka Konsep	73

BAB DUA KONSEP HAK DALAM PERKAHWINAN MENURUT FIQH		
2.1	Pendahuluan	83
2.2	Konsep Hak	83
2.3	Pembahagian dan Bentuk Hak	92
	2.3.1 Hak-Hak Suami (<i>Huquq Al-Zawj</i>)	96
	2.3.2 Hak-Hak Isteri (<i>Huquq Al-Zawjah</i>)	107
	2.3.3 Hak-Hak Bersama (<i>Huquq Al-Isytirak</i>)	125
2.4	Kesimpulan	132
BAB TIGA HAK PASANGAN DALAM UNDANG-UNDANG KELUARGA ISLAM (UUKI)		
3.1	Pendahuluan	134
3.2	Hak Pasangan Dalam Undang-Undang Keluarga Islam (Akta Undang- Undang Keluarga Islam (Wilayah Persekutuan) 1984)	135
	3.2.1 Hak Suami/Lelaki	141
	3.2.2 Hak Isteri/Wanita	146
	3.2.3 Hak Bersama Suami Isteri	156
3.3	Hak Pasangan Dalam Undang-Undang Keluarga Islam (Enakmen Pentadbiran Undang- Undang Keluarga Islam Negeri Perlis 1991.	157
	3.3.1 Hak Suami/Lelaki	160
	3.3.2 Hak Isteri/Wanita	164
	3.3.3 Hak Bersama Suami Isteri	172
3.4	Perbandingan Hak Pasangan di dalam Peruntukan Undang-Undang Keluarga Islam (UUKI).	174
3.5	Perbandingan Hak dalam Peruntukan Undang-Undang Keluarga Islam di Wilayah Persekutuan dan Perlis.	186
3.6	Kesimpulan	196
BAB EMPAT ANALISIS PERMASALAHAN HAK DALAM UNDANG-UNDANG KELUARGA ISLAM (UUKI)		
4.1	Pendahuluan	198
4.2	Latar Belakang Subjek	199
4.3	Analisis Beberapa Hak Terpilih	201
	4.3.1 Hak Lelaki dan Wanita Berdasarkan Kes-Kes Mahkamah	

	Syariah yang Telah Diputuskan.	201
4.4	Permasalahan Mengenai Hak Suami Isteri Dalam Peruntukan UUKI.	232
4.4.1	UUKI Menyebelahi Wanita	233
4.4.2	Masalah Prosedur	235
4.4.3	Isu Hakim Wanita	237
4.4.4	Hak Suami Isteri Dalam UUKI	239
4.4.5	Pengaruh Anasir Luar	241
4.4.6	Emosi	243
4.4.7	Hak Dan Tanggungjawab	245
4.4.8	Mengimbangi Hak/ Adil	247
4.4.9	Bahagian Sokongan Keluarga	249
4.4.10	Tuntutan Bercanggah Hukum Syarak	250
4.5	Bahagian Sokongan Keluarga (BSK)	251
4.5.1	Permasalahan dan kekangan BSK	259
4.6	Kesimpulan	261
BAB LIMA PERBINCANGAN, CADANGAN DAN KESIMPULAN		
5.1	Pendahuluan	263
5.2	Hak-Hak Wanita Dalam Undang-Undang Keluarga Islam	263
5.3	Hak-Hak Suami Dalam Undang-Undang Keluarga Islam	265
5.4	Perbandingan Hak Wanita Dan Lelaki Dalam UUKI	267
5.4.1	Perbandingan Hak Dalam UUKI Wilayah Persekutuan dan Perlis	271
5.5	Analisis Beberapa Hak Pasangan.	273
5.5.1	Fasakh	273
5.5.2	Poligami	278
5.5.3	Harta Sepencarian	285
5.5.4	Hadhanah	289
5.6	Permasalahan Berkaitan Hak-Hak Pasangan.	292
5.6.1	Isu substantif	295
5.6.2	Isu prosedur	300
5.6.3	Isu luaran	308
5.7	Kesimpulan	315

5.8	Cadangan	326
5.8.1	Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia	326
5.8.2	Undang-Undang Keluarga Islam	328
5.8.3	Bahagian Sokongan Keluarga (BSK)	329
5.8.4	NGO	330
5.8.5	Jabatan Agama Islam	331
5.8.6	Kementerian Wanita, Keluarga dan Masyarakat	331
5.8.7	Program Kerja Sosial di IPT	332
5.8.8	Kajian Masa Depan	332
5.9	Penutup	333
	RUJUKAN	335

Senarai Jadual

Jadual 1.1	Statistik perceraian di Malaysia antara tahun 1995-2005	10
Jadual 1.2	Statistik perceraian di Malaysia bagi tahun 2005-2010	11
Jadual 3.1	Hak pasangan dalam Akta UUKI Wilayah Persekutuan 1984 (Pindaan 2002)	137
Jadual 3.2	Hak pasangan dalam Enakmen UUKI 1991 Perlis	158
Jadual 4.1	Taburan hak-hak terpilih dalam UUKI menurut subjek ditemubual	202
Jadual 4.2	Analisis peruntukan/hak berdasarkan kekerapan	204
Jadual 4.3	UUKI menyebelahi wanita	233
Jadual 4.4	Masalah prosedur	235
Jadual 4.5	Isu hakim wanita	237
Jadual 4.6	Hak suami isteri diperuntukkan di dalam UUKI	239
Jadual 4.7	Pengaruh anasir luar	241
Jadual 4.8	Emosi	243
Jadual 4.9	Hak dan tanggungjawab/liabiliti	245
Jadual 4.10	Mengimbangi hak/adil	247
Jadual 4.11	Bahagian Sokongan Keluarga (BSK)	249
Jadual 4.12	Tuntutan bercanggah hukum syarak	250
Jadual 4.13	Keahlian Jawatankuasa Kerja BSK	253

Senarai Rajah

Rajah 1.1	Garis panduan kerangka kajian	55
Rajah 1.2	Kerangka konsep kajian	82
Rajah 4.1	Kerangka dapatan kajian	262

Senarai Carta

Carta 3.1	Peratusan hak pasangan dalam AUUKI WP 1984	139
Carta 3.2	Peratusan hak pasangan dalam EUUKI 1991 Perlis	159
Carta 4.1	Carta organisasi BSK, JKSM	256
Carta 5.1	Model permasalahan hak-hak pasangan dalam UUKI	326

Senarai Statut

Akta Undang-Undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan)
(Akta 303) 1984 P.U (A) 247/2002

Akta Undang-Undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan)
(Akta 303) 1984 Akta A1261 (Pindaan 2006)

Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Johor) 2003

Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Kedah Darul Aman) 2008

Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Kelantan) 2002

Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Melaka) 2002

Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Sembilan) 2003

Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Pahang) 2005

Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Pulau Pinang) 2004

Enakmen Keluarga Islam (Perak) 2004

Enakmen Pentadbiran Undang-Undang Keluarga Islam (Perlis) 1991

Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Sabah) 2004

Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Selangor) 2003

Enakmen Undang-Undang Pentadbiran Keluarga Islam (Terengganu) 1985

Ordinan Undang-Undang Keluarga Islam (Sarawak) 2001

Perlembagaan Persekutuan (hingga 30 Jun 1996)

Perlembagaan Persekutuan (hingga 5 Mac 2008)

Undang-Undang Tubuh Kerajaan Perlis 1948 (Pindaan 1974)

Undang-undang Pentadbiran Agama Islam Perlis 1963

Senarai Kes

- Abdul Hanif Abdullah lwn Rabiah Bibi Labhu, CLJ (Sya) 2004*
- Ahmad Fikri Mahmud lwn Habibah Muhammad, CLJ (Sya) 2007*
- Aimi Nazura Nawawi lwn Mohamad Sobri Ahmad, CLJ (Sya) 2008*
- Aishah Abdul Rauf lwn Wan Mohd Yusof Othman, CLJ (Sya) 2004*
- Ayisha Begum Abdul Kadir lwn Maideen Nainamusa, CLJ (Sya) 2004*
- Faridah Dato' Talib lwn Mohd Habibullah Mahmood, MLJ (2) 1992*
- Faridah Hanim Omar lwn Abd Latiff Ashaari, CLJ (Sya) (1) 2007*
- Hafizah Indra Binti Abdullah lwn Jamaluddin Bin Eusoff, JH, XXII (1) 2006*
- Hairun Mohd Sharif lwn Omar Mohd Noor, CLJ (Sya) 2004*
- Halijah Bt Mat Serat lwn Mohd Idris B Nordin, ShLR (1) 2009*
- Ida Hayati Binti Taufik lwn Ahmad Shukri Bin Kassim, Fail kes 1341/24/4/2000, 1341/26/41/2000, 1341/24/5/2000*
- Maimunah Inalhage lwn Abdullah Bin Hussin, JH, VII (1) 1990*
- Mohd Fauzi Ahmad dan Erninuryati Ahron Mirah lwn Rotifah Dahaman, Fail kes 10300-012- 2062-2007*
- Mohd Radhi Hj Che Daud lwn Khadijah Yaacob, CLJ (Sya) 2005*
- Mohd Sharwani Ramli lwn Fariza Haslam, Fail kes 08001-005-0785-2009*
- Nik Mansor Nik Ali lwn Tuan Hafsa Tuan Man, CLJ (Sya)2007*
- Noonita Kamaruddin lwn Faeiz Yeop, CLJ (Sya)2004*
- Noor Liza Abd Latiff lwn Mohammad Asri Ismail, CLJ (Sya)2007*
- Norsiah Arshad lwn Marsum Paing, CLJ (Sya) 2005*
- Nurfarhani Uma Binti Abdullah lwn Muhammad Noor Manoranjan Bin Abdulah, JH, 24 (2) 2007*
- Nurul Huda Bt Ismail lwn Nurrizal B Ahmad Imran, JAKESS 2009*
- Rajamah Mohamad lwn Abdul Wahab Long, CLJ (Sya) 2004*
- Rasnah Binti Arifin lwn Shafri Bin Khalid, JH, XV (II) 2002*
- Ruzaini Hassan, CLJ (Sya) 2004*
- Semah Binti Daud lwn Hassan Bin Awang, JH, 26 (2) 2008*
- Shafri bin Jamaluddin lwn Kuning Binti Kassim, JH, XV (II) 2006*

Sharifah Badariah Binti Man lwn Yasron Bin Hj Hussain, JAKESS, 2009

Zaiton Binti Abdullah lwn Zailan Bin Abas dan Enam Yang lain, JH, XXII (II) 2006

Zetty Zabir lwn Mohammed Rafi Mohamed Ya'cob, Fail kes 10001-014-0554-2006

Senarai Singkatan

-	hingga
%	peratus
AUUKI	Akta Undang-Undang Keluarga Islam
Bhg.	Bahagian
Bil.	Bilangan
BSK	Bahagian Sokongan Keluarga
Bt	Binti
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women
CLJ	Civil Law Journal
CSA	Child Support Agency
Dr.	Doktor
DUHAM	Deklarasi Sejagat Hak Asasi Manusia
et .al.	dan lain-lain
EUUKI	Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam
H.	Hijrah
Hj	Haji
Hlm	Halaman
HS	Harta Sepencarian
JAG	Joint Action Group on Gender Equality
JAKIM	Jabatan Kemajuan Islam Malaysia
JBG	Jabatan Bantuan Guaman
Jil	Jilid
JKS	Jabatan Kerja Sosial
JKSM	Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia
Lwn	lawan
m.s	muka surat
MAIWP	Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan
MLJ	Malayan Law Journal

MR	Mahkamah Rayuan Syariah
MRS	Mahkamah Rendah Syariah
MS	Mahkamah Syariah
MSP	Mahkamah Syariah Perlis
MSWP	Mahkamah Syariah Wilayah Persekutuan
MTS	Mahkamah Tinggi Syariah
NGO	Non Government Organisation
No.	Nombor
OUIKI	Ordinan Undang-Undang Keluarga Islam
PGSM	Persatuan Peguam Syarie Malaysia
PS	Peguam syarie
QDA	Qualitative Data Analysis
RM	Ringgit Malaysia
SAW	Sollallahu alaihi wassalam
Sek	Seksyen
SIS	Sisters In Islam
SWT	Subhanahuwataala
Sya	Syariah
UNDP	United Nation Development
UUIKI	Undang-Undang Keluarga Islam
WP	Wilayah Persekutuan
Y.A.B	Yang Amat Berhormat

BAB SATU

Pengenalan

1.1 Pendahuluan

Bab ini akan menjelaskan latar belakang dan kaedah kajian yang dilakukan oleh penyelidik. Perkara yang akan dibincangkan termasuklah undang-undang keluarga Islam di Malaysia, pernyataan masalah, persoalan kajian, objektif kajian, kepentingan kajian, ulasan karya lepas, skop kajian dan definisi operasional kajian. Akhir sekali bab ini akan menjelaskan kaedah kajian yang telah digunakan oleh penyelidik sepanjang melakukan kajian ini.

Undang-undang atau peraturan digubal bagi menjamin, mengiktiraf dan melindungi hak individu atau masyarakat. Terdapat pelbagai jenis undang-undang dengan bidang kuasa yang tertentu antaranya Perlembagaan, akta, enakmen, ordinan, undang-undang kecil dan sebagainya. Setiap undang-undang atau peruntukan mempunyai bidang kuasa yang khusus dan matlamat tertentu kenapa ianya digubal sama ada diperingkat Persekutuan, negeri, kerajaan tempatan, organisasi atau pertubuhan.

Akta dan Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam telah digubal oleh pihak berkuasa agama di negeri-negeri bertujuan mengurus dan mentadbir apa jua berhubung kekeluargaan Islam. Negeri-negeri tersebut ialah Perlis, Kedah, Pulau Pinang, Perak, Kelantan, Terengganu, Pahang, Melaka, Negeri Sembilan, Selangor, Wilayah Persekutuan, Johor, Sabah dan Sarawak. Jelasnya, terdapat empat belas peruntukan

The contents of
the thesis is for
internal user
only

Rujukan

- A'tiyah Saqar (2005). *Hak-hak suami isteri*. (Terj.) Arifin Ladari. Kuala Lumpur: Jasmeen.
- A'tiyah Saqar (2003). *Huquq al-zawjiyyah: Mawsu'ah al-usrah tahta ri'ayah al-Islam*. Damsyik: Maktabah Wahbah.
- Aba Yazid al Bustami Bin Muchtar Ghazali (2004). *Implimentasi teori maqasid al-syariah terhadap konsep nikah dan hak-hak wanita*. Disertasi Ijazah Sarjana (tidak diterbitkan). Bahagian Pengajian Bersama. Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya.
- Abbas Husni Mohamad (1996). *Perkembangan fiqh Islam*. (Terj.) Mohd Asri Hashim. Kuala Lumpur: Yayasan Dakwah Islam Malaysia.
- Abdul Aziz Bari (2008). Kedudukan syariah dalam Perlembagaan Persekutuan. *Jurnal Hukum*. 26 (2), 169-179.
- Abdul Ghafur Hamid @ Khin Maung Sein (2006). Reservations to CEDAW and the implementation of Islamic family law: Issues and challenges asian. *Journal of International Law*. 1(2), 121-155.
- Abdul Ghani Azmi Bin Hj Idris (1994). *Hukum-hukum perkahwinan dan kekeluargaan dalam Islam*. Kuala Lumpur: Dinie.
- Abdul Jalil Borham (1998). Penubuhan mahkamah-mahkamah syariah dan bidang kuasanya di Malaysia. Dalam Ahmad Hidayat Buang (Ed.). *Undang-undang Islam di Mahkamah-mahkamah Syariah di Malaysia*. m.s 24-31. Kuala Lumpur: Jabatan Syariah dan Undang-undang.

- Abdul Karim Zaidan (2000). *Al-mufasssal fi al-ahkam al-mar'ah wa al-baiti muslimah fi al-syariah Islamiah*. Beirut: al-Resalah.
- Abdul Monir Yaacob (1993). Struktur, taraf, kedudukan kakitangan mahkamah, *Jurnal Institut Kefahaman Malaysia*, (1). Kuala Lumpur: Institut Kefahaman Islam Malaysia, 72-94.
- Abdul Monir Yaacob (1999). *Undang-undang keluarga Islam dan wanita di negara-negara Asean*. Kuala Lumpur: Institut Kefahaman Islam Malaysia.
- Abdul Rahman al-Sabuni (1983). *Nizam al-usrah wa hal musyikilatuha fi zuk Islam*. TT: Maktabah Wahbah.
- Abdul Rahman al-Juzairi (1989). *Kitab fiqh a'la al-mazahib arba'ah: juz ar ba'ah qismul al-ahwal shahsiyyah*. Beirut: Darul Fikr.
- Abdul Rahman I. Doi (1995) *Undang-undang syariah* (Terj). Rohani Abdul Rahim. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Abu al-Ala Maududi (1985). *Huquq al-zawjain*. Jeddah: Dar al-Saudiah.
- Abu al-A'la Mawdudi (1980). *Human Rights in Islam*. Leicester: The Islamic Foundation.
- Abu Bakar Jabir al-Jazairi (2003). *Ensiklopedia muslim*. Jakarta: Darul Falah.
- Abu Bakar Jabir al-Jazairi (t.t). *Minhajul muslimin*. Beirut: Darul Fikr.
- Abu Haniffa Mohamad Abdullah & Mohd Yazid Zulkepli (2008). Women judges in shariah court: Why not? *Shariah Law Report*, 4, 37-51.

- Abu Naim Bin. Hj Ikhsan (2006). Kaedah-kaedah fasakh di mahkamah syariah. *Jurnal Hukum. XXI* (I), 1-18.
- Ahmad Firaj Hussain & Abdul Warud Muhammad Sariti (t.t). *Nazariyat al-Ammah Fi al-Fiqh Islami Wa Tarikhiyyat*. Beirut: Darul Nahdhah al Arabiah.
- Ahmad Ibrahim (1965). *The status of muslim women in family law in Malaysia, Singapore and Brunei*. Singapore: Malayan Law Journal.
- Ahmad Ibrahim (1994). Hakim, pegawai undang-undang, pegawai hal ehwal Islam, perspektif dan cabaran. Dalam Ahmad Ibrahim et al. *Penghakiman dan Kepeguaman. Al-Ahkam*. 5,1-17.
- Ahmad Ibrahim (1998). Pentadbiran undang-undang keluarga Islam di Malaysia. Dalam Ahmad Ibrahim et al. *Undang-Undang Keluarga dan Pentadbiran Harta Wakaf. Al Ahkam*. 6, 30-64.
- Ahmad Mahmud al-Syafie (t.t). *al-zawaj fi syariah al-Islami*. (t.t): Maktabah Insaniah.
- Ahmad Mustafa al-Maraghy (t.t). *Tafsir al-maraghy*. Jilid 3. Juz 5&6. Beirut: Darul Fikr.
- Ahmad Sunawari Long (2007). *Pengenalan metodologi penyelidikan pengajian Islam*. Bangi: Jabatan Usuluddin dan Falsafah, Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Aliyah Abdullah, Salmiah Salleh & Nasreen Miza Hilmy Nasrijal (2007). The theoretical and practical aspect of the enforcement of maintenance order in the shariah court. *Shariah Law Report*, 4, 83-96.

- Al-Syabuni (t.t). *Tafsir ayat al-ahkam al-shabuni* (Terj.) Mu'ammal Hamidy, Imrin A. Manna. Kuala Lumpur: Victory Agencies.
- Al-Syahid Sayyid Qutb (2000). *Fi zilalil al-Quran*, Jilid 2. (Terj.) Yusuff Zaky Hj Yaacob. Kuala Lumpur: Pustaka Aman Press.
- Amira Mashhour (2005). Islamic law and gender equality: Could there be a common ground? : A study of divorce and polygamy in sharia law and contemporary legislation in Tunisia and Egypt. *Human Rights Quarterly*, Vol. 27(2), 562-596.
- Andek Masnah Andek Kelawa (1999). *Kepimpinan wanita dalam Islam: Kedudukannya dalam syariah*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Anis Shuhaiza Bt Md Salleh & Noor 'Aza Bt Ahmad (2010). Cross boundary marriage under Malaysian family law: Between a dream of life and reality of legal requirements. *Journal of Politics and Law*. 3 (2), 148-155.
- Anwarul Yaqin (2007). *Legal research and writing*. Kelana Jaya: Malayan Law Journal.
- Asming Yalawae (1995). *Penghayatan hak dan tanggungjawab suami isteri dalam sistem kekeluargaan Islam: Satu kajian khusus di Narathiwat Selatan Thailand*. Disertasi Ijazah Sarjana (tidk diterbitkan). Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya.
- Azhar Muhammad & Kamarul Azmi Jasmi (2006). Pengabaian tanggungjawab suami terhadap hak isteri di kalangan orang-orang Melayu. Dalam Abd Rahim Abd Rashid, Sufean Hussin & Che Hashim Hassan (Eds.) *Krisis dan Konflik Institusi Keluarga*. Kuala Lumpur: Utusan Publications & Distributors, 66-80.
- Azrin Syahnidar Mohammad Ariffin (2004). The effectiveness of the syariah court in protecting the wife in limbo: An Analysis in the shariah subordinate court. In

Zaleha Kamaruddin (ed) *Islamic Family Law: New Challenges in the 21st Century* Vol II. Kuala Lumpur: IIUM, 83-97.

Badran Abu al Ainain Badran (1985). *Al-zawaj wa al-talaq fi al-Islam*. Iskandariah: Muassasah Syabab al-Jaamiah.

Badran, M. (2009). *Feminism in Islam: Secular and religious convergences*. Retrieved from http://www.oneworld-publications.com/pdfs/feminism_in_islam.pdf.

Badran, M. (2004). *Islamic feminism means justice to women*. Retrieved from <http://www.milligazette.com/Archives/2004/16-31Jan04-PrintEdition/1631200425.htm>.

Baihaqi (t.t). *Kitab asmaul sifat, bab Allah azzawajalla khalaqa thalathatu asya' bi yadihi*, Juz 2, 235.

Behrouz, N.A. (2003). Transforming Islamic family law: State responsibility and the role of internal initiative. *Columbia Law Review*. Vol 103, 1136-1154.

Berita Harian. (4 Julai 2010). *2 Hakim syarie wanita pertama Malaysia*.

Berita Harian. (8 Disember 2010). *Kerajaan timbang benar hakim syarie wanita adili kes nikah cerai*.

Besson, S. (2008). Gender discrimination under EU and ECHR law: Never shall the twain meet, *HRLR* 8, 647-682.

Blore, K. (2010). A Space for feminism in Islamic law: A theoretical exploration of Islamic feminism. *Murdoch University Electronic Journal of Law*, 17(2), 24-46.

- Cecilia Ng (2011). *Gender and rights: Analysis for action*. Pulau Pinang: Women Development Research Centre (KANITA), Universiti Sains Malaysia.
- Cecilia Ng, Maznah Mohamad & Tan Beng Hui (2006). *Feminisme and the women's movement in Malaysia: An unsung ® evolution*. London: Routledge.
- Chapra, M. U. (2009, Ogos). The Islamic of development in the light of maqasid al syariah. (In proceeding) *Langkawi Islamic Finance and Economics International Conference* (LIFE 2009). pg 1-53. University College Insaniah Malaysia & Islamic Development Bank (IRTI), Jeddah, KSA.
- Child Support Agency. (2011). <http://www.csa.gov.uk>.
- Dayang Zasia Sirin (1 Mac 2009,). *Waspada perjuangan gender barat*. Berita Harian.
- Edi Suharto (2006). Teori feminis dan pekerjaan sosial. *Workshop on Feminist Theory on Social Work*, 1-25, Yogyakarta: Universitas Islam Negeri, Sunan Kalijaga.
- Faizah Hj Ismail (1995). *Asas-asas muamalat dalam Islam*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Fatwa Hakim Wanita. Daripada <http://www.infad.usim.edu.my/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=9620&mode=thread&order=0&thold=0>.
- Ghazali bin Abdul Rahman (2007). Masa depan mahkamah syariah di Malaysia: Cabaran dan strategi dalam masyarakat majmuk. *Jurnal Hukum*. xxii (ii), 165-189.

- Ghazali bin Abdul Rahman (2005). Proses penghakiman dan menjatuhkan keputusan di mahkamah syariah: Satu penilaian. *Jurnal Hukum. XIX* (2), 189-216.
- Ghazali bin Abdul Rahman (2007). Kriteria perlantikan hakim syarie wanita. *Jurnal Hukum. XXIII* (I), 1-24.
- Ghazali bin Abdul Rahman et al (1997). *Memasuki gerbang perkahwinan*. Kuala Lumpur: Jabatan Kemajuan Islam Malaysia.
- Glaser, B.G. (2003). *The grounded theory perspective 11: Description's remodeling of grounded theory methodology*. United State of America: Sociology Press.
- Haikal Khazi (17 September 2011). *200,000 Daftar Cerai*. Berita Harian.
- Hairuddin Megat Latiff & Nuarrul Hilal Md Dahlan (2003). Perlantikan hakim mahkamah sivil dan syariah di Malaysia. *Kanun, 15* (3), 23-56.
- Hajah Masnon Bt Ibrahim (2001). *Hak wanita dalam undang-undang keluarga Islam di Brunei*. Tesis Ijazah Kedoktoran (tidak diterbitkan). Jabatan Syariah dan Undang-Undang, Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya.
- Haji Abdul Malik Abdul Karim Amrullah (1990). *Tafsir al-azhar*. Jilid 3. Singapura: Pustaka Nasional.
- Halpin, A. (1997). *Rights and law: Analysis and theory*. Oxford: Hart Publishing.
- Harian Metro. (24 Januari 2011). *Perceraian diizinkan elak wanita derita*.
- Harian Metro. (24 Januari 2011). *Ramai lupa tanggungjawab*.

Harian Metro. (24 Januari 2011). *Sikap lemah-lembut 'senjata' tawan suami*

Harian Metro. (26 Julai 2010) *Isteri curang bijak simpan rahsia.*

Harian Metro. (27 Mac 2007). *Mengurus giliran berhari raya.*

Harian Metro. (8 Disember 2010). *Faktor perceraian.*

Hasnan Kasan (2006). Penginstitusian pentadbiran hukum syarak di semenanjung Malaysia. *Sari*, 24 (2006), 173-189.

Hassananain Muhammad Makhlaf (t.t). *Kamus al-quran kalimatul al-quran: Tafsir wa al-bayan.* Bangi: Albaz Publishing & Distributor.

Hibah Rauf Izzat (1997). *Penglibatan wanita dalam politik mengikut perspektif Islam.* (Terj.) Bahruddin Fannani. Selangor: Dar al-Hijrah.

Hisham Qiblan (1983). *Adab al-zawaj fi al-Islam.* Beirut: Mansyurat Uwaidat.

Hooker, M. B. (1984). *Islamic law in South East Asia.* Singapore: Oxford University Press.

Ibn Abbas (t.t). *Nihayatul al-muhtaj, bab sifat ai-kaifiyyah al-solat, Juz 6, 208.*

Ibn Rusyd (1990). *Bidayatul Mujtahid.* Jil 2 (Terj.) M.A. Abdurrahman dan A. Haris Abdullah. Semarang: Asy-Syifa.

- Ibnor Azli Ibrahim (2004). Prinsip-prinsip am prosedur perbicaraan dalam mahkamah sivil dan syariah di Malaysia. Dalam Zaini Nasohah et al. *Syariah dan Undang-undang: Suatu Perbandingan*. m.s 57-64. Kuala Lumpur: Utusan Publication.
- Imani Jaafar-Mohammad, Esq. & Lehmann, C. (2011). Women's rights in Islam regarding marriage and divorce. *Journal of Law & Practice*. 18 (3), 1- 15.
- Jabatan Kemajuan Islam Malaysia. Daripada www.islam.gov.my/informasi/statistik/perceraianseluruhmalaysia.html.
- Jami' al- Tirmizi*, Dalam Solahuddin Abdul Aziz Bin Muhammad Bin Ibrahim (2000). *Mawsu'aah al-Hadis al-Syarif Kutub al-Sittah*. Arab Saudi: Darul Salam.
- Javaid Rehman (2007). The sharia, Islamic family laws and international human rights law: Examining the theory and practice of polygamy and talaq. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 21, 108-127.
- Jones, R. (2006). Polygyny in Islam. *Macalester Islam Journal*. 1 (1), 61-79.
- Kamus Dewan* (1990). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Kamus Dewan* (1994). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Key, J. P. (1997). *Research Design in Occupational Education*. Oklahoma State University. Retrieved from <http://www.okstate.edu/ag/agedcm4h/academic/aged5980a/5980/newpage21.htm>.
- Khairani Husin (1999). Hak-hak wanita dalam Islam. *Jurnal Hukum*. XIII (1), 3-13.

- Khairil Azmin Mokhtar (2007). The legal effect of international human rights treaties and foreign constitutional on Islamic religious legislations in Malaysia. *Shariah Law Reports*, 4, 31-47.
- Khalif Muammar (2009). Wacana kesetaraan gender: Islamis vs feminis muslim. Dalam *Seminar Pemurniaan Akidah*. 17-37. Anjuran Pejabat Mufti Wilayah Persekutuan dan Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan pada 20 Ogos 2009.
- Kharil Azmin Mokhtar & Ashgar Ali Ali Mohamad (2008). Natural justice: The common law and Islamic law approach. In *The Law Report*. Thomson Sweet & Maxwell Asia, 36-52.
- Lee Wai Ying, Laina Ho & Mary Ng En Tzu (2009). *Research writing: A workbook for graduate students*. Singapore: Prentice Hall.
- Leha @ Zaleha Muhamat (2006). Semakan semula pelaksanaan poligami dalam undang-undang di Malaysia. Dalam Abd Rahim Abd Rashid, Sufean Hussin & Che Hashim Hassan (Eds.) *Krisis dan Konflik Institusi Keluarga*. 105-128. Kuala Lumpur: Utusan Publications & Distributors.
- M. Puvenesvary, Radziah Abdul Rahim, R. Sivabala Naidu, Mastura Bazis, Noor Fadhilah Mat Nayan dan Noor Hashima Abd Aziz (2008). *Qualitative research: Data collection & data analysis techniques*. Sintok: Penerbit Universiti Utara Malaysia.
- Mahamad Ibrahim (2004, Februari). Hak-hak suami isteri dalam enakmen keluarga Islam negeri Melaka. Kertas Kerja *Seminar Literasi Undang-undang Keluarga Islam Peringkat Negeri Melaka*.

- Mahyuddin Abu Bakar (2002). Bidang kuasa wali mujbir daripada perspektif hukum dan undang-undang keluarga Islam di Malaysia. Dalam Wan Ab Rahman Khudzri Wan Abdullah, Munif Zariruddin Fikri Nordin & Solahuddin Ismail (Eds.) *Tamadun Islam: Suatu Sorotan*, 47-61. Bentong: PTS Publications & Distributor.
- Majid Khadduri (1994). *Konsep keadilan dalam Islam*. (Terj.) Norliza Tarmeze & Mostafa Kamal Mokhtar. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Makmor Tumin (2006). *Wanita di Malaysia: Perjuangan menuntut hak*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Mariam Alias (1 Mac 2009). *Waspada perjuangan gender Barat*. Berita Harian.
- Masnun Tahir (2008). Hak- hak perempuan dalam hukum keluarga Syria dan Tunisia. *Al-Mawarid*. XVIII, 203-226.
- Mat Saad Abdul Rahman (1993). *Undang-undang keluarga Islam: Aturan perkahwinan suatu pendekatan berdasarkan amalan semasa*. Shah Alam: Hizbi.
- Maulana Wahiduddin Khan (2005). *Women between Islam and Western society*. New Delhi: The Islamic Centre.
- Mayer, A.E. (1995). *Islam and human rights: Tradition and politics* (2nd Edition). London: Pinter Publishers.
- Md Akhir Hj Yaacob & Siti Zalikha Md Noor (1989). *Beberapa aspek mengenai enakmen keluarga Islam di Malaysia*. Petaling Jaya: al-Rahmaniah.

- Md Yazid Ahmad & Hayatullah Laludin (2010). Pengurusan harta pusaka: permasalahan sikap masyarakat Islam di Malaysia dan penyelesaiannya menurut perspektif Islam. *Shariah Law Report*, 4, 30-40.
- Mehrun Siraj (1994). Women and the law: Significant developments in Malaysia. *Law & Society Review, Law and Society in Southeast Asia*, Vol. 28 (3), 561-572.
- Mohamad Azam Mohamad Adil (1998) Undang-undang perceraian Islam: Hak-hak isteri semasa dan selepas iddah. *Jurnal Undang-Undang*. 2(2), 117-139.
- Mohamad Isa Abd Ralip (Ogos 2009). *Faktor manusia lewatkan kes*. Al-Islam.
- Mohammad Ariffin Ismail (2007). Cabaran Islam liberal di Malaysia. *Seminar Pemurniaan Akidah*, 1- 17. Anjuran Pejabat Mufti Wilayah Persekutuan dan Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan pada 20 Ogos 2009.
- Mohammad Shujaat (2004). *Social justice in Islam*. New Delhi: Anmol Publications.
- Mohammad Tahir Haji Mohammad (2003). *Rights and duties in shariah and common law*. Kuala Lumpur: Ilmiah Publishers.
- Mohammad Yusuf Abdul Kadir (2004). State intervention in marriage: Does it infringe the human rights. In Zaleha Kamaruddin (ed.) *Islamic Family Law: New Challenges in the 21st Century* Vol II, 109-132. Kuala Lumpur: IIUM.
- Mohd Akram Dahaman (2005) Metode fatwa jawatankuasa syariah negeri Perlis: Kajian berasaskan fatwa-fatwa tahun 1990-2000. Tesis Ijazah Sarjana (tidak diterbitkan). Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya.

- Mohd Azizuddin Mohd Sani (2002). *Hak asasi dan hak bersuara menurut pandangan Islam dan Barat*. Pahang: PTS Publication & Distributors.
- Mohd Naim Mokhtar (2004). Undang-undang prosedur mal/sivil mahkamah syariah dan sivil di Malaysia. Dalam Zaini Nasohah et al. *Syariah dan Undang-undang: Suatu Perbandingan.*, 65-73. Kuala Lumpur: Utusan Publication.
- Mohd Razif Tan Sri Zahir (1998). Tuntutan-tuntutan mal di mahkamah syariah dari aspek amalan. Dalam Ahmad Hidayat Buang (ed.) *Undang-undang Islam di Mahkamah- Mahkamah Syariah di Malaysia*, 128-143. Kuala Lumpur: Jabatan Syariah dan Undang-undang Universiti Malaya.
- Mohd Shafie Ngah (1996). Perlantikan wanita sebagai ketua (pemimpin): Satu perbincangan daripada perspektif siyasah syariyyah. *Jurnal Syariah*, 4 (2), 257-261.
- Muhammad Abu Zahrah (1971). *Muhadarat fi al-aqd li zawaj wa atharahu*. TT: Darul Fikr Arabi.
- Muhammad Ali Al-Shabuni (1995). *Tafsir ayat-ayat hukum dalam al-Quran* (Terj.) Saleh Mahfoed. Kuala Lumpur: Pustaka Al-Azhar.
- Muhammad Aqilah. (t.t). *Nizam al-usrah fi al-Islam*. Juz kedua. Amman Jordan: Maktabah Risalah Hadithah.
- Muhammad Kamaluddin Imam (1998). *al-zawaj fi fiqh al-Islami dirasah syari'yyah*. Iskandariah: Darul Jamiah Jadidah Lil Nasyar.
- Muhammad Mahmud Syafie (1998). *al-zawaj fi syari'yyah Islamiyyah*. Iskandariah: Maktabah Insaniah.

- Muhammad Mustafa Shalabi (1977). *Ahkam al-usrah fi Islam*. Beirut: Dar al-Nahdah al-Arabiah.
- Musa Awang (5 Januari 2011). *Peguam Syarie Menulis: Sistem perundangan syariah perlu dipertahan jamin kesucian Islam*. Berita Harian.
- Mustofa al Khin, Mustofa al Bugha & Ali Asy Syarbaji (t.t). *Al-fiqh manhaji* (Terj.) Aziz Ismail, Mohd Asri Hashim. Kuala Lumpur: Pustaka Salam.
- Nahda Shehada (2009). Flexibility versus rigidity in the practice of Islamic family law. *Political and Legal Anthropology Review*, 28, 1-18.
- Najibah Mohd Zin (2005). Legislative measures to control divorce by the pronouncement of talaq in the Malaysia shariah courts: A proposal for reform. *Shariah Law Report*, 3, 33-43.
- Najibah Mohd Zin (2007). Perceraian dalam Undang- Undang Keluarga Islam. Dalam Najibah Mohd Zin et al. *Undang-Undang Keluarga (Islam)*. 101-154. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Nayif Ahmad al-Hamad (2012). Transgressing and lawful discipline of the wife. *Al Adl Journal*. No 47, 207-219.
- Nazreen Nizam (2009, Ogos). *Undang-undang Perlu Diubah*. Al-Islam.
- Neuman, W. L. (1997). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches*. 3rd Ed. United States of America: Allyn and Bacon.
- Nik Noraini Nik Badlishah (1992). *Undang-undang keluarga: Nafkah dan hak-hak kewangan lain*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

- Nik Noriani Nik Badli Shah (1998). *Marriage and divorce under Islamic law*. Selangor: International Law Book Services.
- Nik Noriani Nik Badli Shah (2000). *Marriage and divorce: Law reform within Islamic framework*. Selangor: International Law Book Services.
- Noor Aziah Haji Mohd Awal (2003). Women and law. Dalam Roziah Omar dan Azizah Hamzah (Eds.) *Women in Malaysia: Breaking Boundaries*. Kuala Lumpur: Utusan Publications & Distributors.
- Noor Aziah Mohd Awal (2006). *Wanita dan undang-undang*. Selangor: International Law Book Services.
- Noor Aziah Mohd Awal dan Mohamad Nizam Awang (2005). Discrimination of woman in the syariah court: Perceptions or reality?. *Shariah Law Report*, 2, 14-33.
- Noor Haslinda Ariffin (2004). Remarriage of a muslim divorcee: Legal issues regarding hadhanah (custody) of her child. In Zaleha Kamaruddin (ed) *Islamic Family Law: New Challenges in the 21st Century, Vol II*, m.s 97- 108. Kuala Lumpur: IIUM.
- Noor Naemah Abd. Rahman (2003). *Fatwa jemaah ulamak Kelantan tahun 1920an hingga 1990an: Satu analisis*. Tesis Ijazah Kedoktoran (tidak diterbitkan). Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya.
- Nor Fadzlina Nawati (2004). Ta'liq agreement: A proposal for reform. In Zaleha Kamaruddin (ed.) *Islamic Family Law: New Challenges in the 21st Century*. Vol II, 63-82, Kuala Lumpur: IIUM.

- Norimanah Seman (2009, Ogos). *Kelewatan kes mahkamah syariah: Di mana silapnya?* Al-Islam.
- Norlia Mat Saed (2004). Kafaah (equality) in marriage in Islam: Its legal and social relevance in the modern era. In Zaleha Kamaruddin (ed) *Islamic Family Law: New Challenges in the 21st Century*. 33-48. vVol II. Kuala Lumpur: IIUM.
- Norlia Ibrahim (2007). Masalah tuntutan harta sepencarian. Dalam Najibah Mohd Zain (ed) *Undang-Undang Keluarga (Islam) Siri Perkembangan Undang-Undang di Malaysia*. m.s 216-256. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Normi Abdul Malek (2007). Hadanah. Dalam Najibah Mohd Zain et al. *Undang-Undang Keluarga (Islam) Siri Perkembangan Undang-Undang di Malaysia*. m.s 177-215. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Normi Abdul Malek (2010) Divorce as amode to resolve matrimonial conflict: The first or last resort? *Shariah Law Report*, 3, 27-41.
- Norraiha Zakaria (2007). *Konsep hak asasi manusia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Nur Syakiran Akmal Ismail, Md Zawawi Abu Bakar & Asmah Bee Md Noor (2005). *Perbandingan persepsi pegawai mahkamah syariah dan pegawai jabatan agama Islam negeri Kedah terhadap isu perlantikan hakim wanita di mahkamah syariah* (tidak diterbitkan). Fakulti Pengurusan Awam dan Undang-Undang, Universiti Utara Malaysia.
- Paizah Hj Ismail (2003). Keperluan memahami maqasid al-syariah. Dalam Membina Fiqh Semasa. *Prosiding Seminar Kebangsaan Fiqh Semasa 2003*, Bangi, Universiti Kebangsaan Malaysia.

Patton M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Newbury Park, CA: Sage Publication.

Perlembagaan Persekutuan (hingga 30 Jun 1996), Kuala Lumpur: International Law Book Services.

Perlembagaan Persekutuan (hingga 5 Mac 2008), Kuala Lumpur: International Law Book Services.

Publication Manual of the American Psychological Association (2009) 6th Edition. Washington DC: American Psychological Association.

Raihanah Abdullah & Sharifah Zahrah Syed Mohammad (1998). Undang-undang kekeluargaan Islam di mahkamah syariah: Satu kajian dari perspektif masyarakat. Dalam Ahmad Hidayat Buang (ed) *Undang-undang Islam di Mahkamah-mahkamah Syariah di Malaysia*. m.s 93-106. Kuala Lumpur: Jabatan Syariah dan Undang-undang.

Raihanah Abdullah (1997). Alasan membubarkan perkahwinan melalui fasakh. *Jurnal Syariah*, 5 (1), 1-16.

Raihanah Abdullah (1997). Poligami di Malaysia. *Jurnal Syariah*, 5 (2), 167-187.

Raihanah Abdullah (1999). Pegawai syariah wanita di mahkamah-mahkamah syariah di Malaysia. Dalam Abdul Karim & Raihanah Hj Azhari (Eds) *Hukum Islam Semasa bagi Masyarakat Malaysia Yang Membangun*. m.s 221-233. Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya.

Raihanah Abdullah (2003). Berpoligami: Antara hak suami dan hak isteri menurut undang-undang keluarga Islam. *Jurnal Syariah*. II (1), 131-146.

- Raihanah Abdullah (2006) *An analysis of the current legal mechanism in curbing abuse of polygamy in Malaysia*. Tesis Ijazah Kedoktoran (tidak diterbitkan). Universiti Islam Antarabangsa.
- Raihanah Abdullah (2007) Hak nafkah dan hadanah. Dalam Ahmad Hidayat Buang (ed.) *Undang-undang Islam di Malaysia: Prinsip dan Amalan*. m.s 79-97. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Raihanah Abdullah (2007) Prosedur perkahwinan. Dalam Ahmad Hidayat Buang (ed.) *Undang-undang Islam di Malaysia: Prinsip dan Amalan*. m.s 3-29. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Raihanah Abdullah, Patricia Martinez & Wirdati Mohd. Radzi (2010). Considering the wife's moral contribution in the division of harta sepencharian in Malaysia. In Raihanah Abdullah, Patricia Martinez & Wirdati Mohd. Radzi: *Islam and Adat , Indonesia and The Malay World*, 161-180.
- Raihanah Haji Abdullah dan Zaleha Kamaruddin (2002). *Kamus istilah undang-undang keluarga Islam*. Kuala Lumpur: Zebra Editions.
- Rajwani Md Zain (2010). *Impak psikososial aids dan kematian ke atas penjaga: Satu kajian kes di negeri Kedah*. Tesis Ijazah Kedoktoran (tidak diterbitkan). Universiti Sains Malaysia.
- Ramizah Wan Muhammad (2007). Perlantikan hakim wanita di mahkamah syariah. Dalam Mahamad Arifin et al. *Pentadbiran Undang-undang Islam di Malaysia. Siri Perkembangan Undang-undang di Malaysia*. m.s 120-139. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

- Ramizah Wan Muhammad (2008). Women judges in Islam and the application in the Malaysian shariah court. *Shariah Law Report*, 3, 26-36.
- Ramizah Wan Muhammad (2009). Sejarah pentadbiran kehakiman Islam di Malaysia: Satu Sorotan. *Kanun*, 21 (1), 1-11.
- Roslina Che Soh@Yusoff (2007). Penyeragaman undang-undang poligami. Dalam Najibah Mohd Zain (ed) *Undang-Undang Keluarga (Islam) Siri Perkembangan Undang-Undang di Malaysia*. m.s 40-65. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Rozi Bainon (2003) *Wanita: Penghapusan diskriminasi dari perspektif Islam dan undang-undang Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Rus-sanani Bt Hassan (2005). *Hak-hak wanita dalam undang-undang keluarga Islam dan enakmen keluarga Islam di Malaysia: Rujukan khusus di negeri Kelantan*. Tesis Ijazah Kedoktoran. Jabatan Pengajian Islam, Fakulti Sastera dan Sains Sosial Universiti Malaya.
- Sabitha Marican (2005). *Kaedah penyelidikan sains sosial*. Petaling Jaya: Pearson Prentice Hall.
- Sabitha Marican (2006). *Penyelidikan sains sosial: Pendekatan pragmatik*. Batu Caves: Edusystem.
- Sahih bukhari*, Dalam Solahuddin Abdul Aziz Bin Muhammad Bin Ibrahim (2000). *Mawsu'aah al-Hadis al-Syarif Kutub al-Sittah*. Arab Saudi: Darul Salam.
- Sahih muslim*, Dalam Solahuddin Abdul Aziz Bin Muhammad Bin Ibrahim (2000). *Mawsu'aah al-Hadis al-Syarif Kutub al-Sittah*. Arab Saudi: Darul Salam.

- Sahil Hussain al-Fatalawiy (t.t). *Huquq al-insan fi al-Islam*. Beirut: Darul Fikr al- Arabi.
- Salbiah Edman & Mahani Abdu Shakur (2004). Analisis faktor pendapatan dan demografi dalam penentuan poligami Islam di Kuching, Sarawak. *Jurnal Hukum*, xviii (i), 17-30.
- Saltzman, A. & Furman, D. M. (1998). *Law in social work practice*. United States of America: Wadsworth Thompson Learning.
- Saodah Abdul Rahman (9 Julai 2010). *Mampu kendali mahkamah*. Utusan Malaysia.
- Sayed Sikandar Shah Hanieef (2008). Modern state-enacted Islamic family law: Towards a purposive legal codification. *Shariah Law Reports*, 1, 39-64.
- Sayid Sabiq (2008) *Fiqh sunnah*. Jil. 4. (Terj.) Nor Hassanuddin & Aisyah Saipuddin. Kuala Lumpur: Al-Hidayah Publications.
- Seidman, I. (1998). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*. 2nd Edition. New York and London: Teachers College Press.
- Sharifah Nooraida Bt Wan Hasan (2009). *Hak-hak wanita mualaf dalam penjagaan anak (hadhanah) menurut ordinan UUKI (Sarawak) 2001*. Tesis ijazah sarjana (tidak diterbitkan). Program Pengajian Islam, Universiti Malaya.
- Sharifah Shahirah Syed Syeikh (2010) *Representasi politik dan governans Global: Kajian mengenai CEDAW dan pemerkasaan wanita di Malaysia*. Tesis Ijazah Kedoktoran (tidak diterbitkan). Bangi, Univesiti Kebangsaan Malaysia,
- Sheikh Abdullah Basmeih (1995). *Tafsir pimpinan al-rahman 30 Juz*. Kuala Lumpur: Bahagian Hal Ehwal Islam, Jabatan Perdana Menteri.

Sheikh Muhammad Rif'at Uthman (1995). *The laws of marriage in Islam*. London: Dar al-Taqwa.

Silverzweig, M. Z. (2010). Domestic terrorism: The debate and gender divides, *Journal of Law & Family*, 251- 259.

Sisters In Islam (2000). *Memorandum Pembaharuan Proses Perceraian dan Tuntutan Sampingan dalam Prosiding Mahkamah Syariah*. Daripada <http://www.sistersinislam.org.my/BM/memorandum/08122005.htm>.

Sisters In Islam (2002). *Memorandum perbandingan draf rang undang-undang keluarga Islam (digubal pada 24 Januari 1998) dengan Akta Undang-Undang Keluarga Islam 1984. Januari 2002*. Daripada <http://www.sistersinislam.org.my/BM/memorandum/08122005.htm> .

Sisters In Islam (2005). (a) *Pindaan Kepada Undang-Undang Keluarga Islam (Wilayah Persekutuan) 2005 Yang Boleh Disalahgunakan Oleh Suami. 8 Disember 2005* . Daripada <http://www.sistersinislam.org.my/BM/memorandum/08122005.htm> .

Sisters In Islam (2005). (b) *Memorandum Kepada Ahli Dewan Senat untuk Mengkaji Semula Rang Undang-Undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) (Pindaan) 2005. 8 Disember 2005*. Daripada <http://www.sistersinislam.org.my/BM/memorandum/08122005.htm>.

Sisters In Islam (2005). (c) *Nasib Wanita Tidak Terbela: Rang Undang-Undang Keluarga Islam Beri Lebih Kesempatan Kepada Lelaki. 30 Disember 2005*. Daripada <http://www.sistersinislam.org.my/BM/memorandum/08122005.htm>.

Siti Noraini Hj Mohd Ali (2008). Pelaksanaan sulh dan aplikasinya di jabatan kehakiman syariah negeri Selangor. *Shariah Law Report*, 3, 1-12.

- Siti Zalikha Md Noor (2007). Hakim wanita: Satu paradoks. *Jurnal Hukum*. XXII (II), 191-201.
- Siti Zubaidah Ismail, Ilhaamie Abdul Ghani Azmi & Zulfikri Yaso (2011). Justice delayed is justice denied: Divorce case management in Malaysian shariah court. *International Conference on Management (ICM 2011) (Proceeding)*, 977-987.
- Souaiaia, A. E. (2008). Contesting Justice: Women, Islam, Law and Society. *Journal Of Law & Religion*. XXV, 273-277. State University of New York Press.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and prosedures for developing grounded theory*. 2nd Edition. USA: Sage Publication.
- Sulaiman Abdullah (2006). Shariah courts: Delay and consequences from the perpective of a practitioner. *Shariah Law Report*, 1, 28-33.
- Sulaiman Abdullah al Qaseer (2012). Guardianship in the prophet's sunnah. *Al-Adl Journal*. 47, 15-59.
- Sulaiman Endut (1997). Hak wanita dari perspektif Jabatan Agama Islam. Dalam Sa'adiyah Hassan & Endang Erwani Md Dom (Eds.). *Martabat Wanita dan Tuntutan Abad ke 21*. Kuala Lumpur: Penerbit INMIND.
- Sunan ibnu majah*. Dalam Solahuddin Abdul Aziz Bin Muhammad Bin Ibrahim (2000). *Mawsu'aah al-Hadis al-Syarif Kutub al-Sittah*. Arab Saudi: Darul Salam.
- Suwaid Tapah (1996). *Konsep dan amalan pembahagian harta sepencarian orang-orang Islam di Malaysia*. Tesis kedoktoran (tidak diterbitkan). Jabatan Pengajian Islam. Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Univeriti Malaya.

- Suwaid Tapah (1998). Tuntutan-tuntutan Mal di mahkamah syariah dari aspek hukum. Dalam Ahmad Hidayat Buang (ed) *Undang-Undang Islam di Mahkamah-mahkamah Syariah di Malaysia*. m.s. 106-128. Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya.
- Suzanna Abdul Hadi (2009). Penderaan isteri: Remedi-remedi di bawah undang-undang sivil. Dalam Norchaya Talib, Siti Zaharah Jamaluddin & Jal Zabadi Mohd Yusoff (Eds.). *Impact of Law on Family Institutions*. 55-72. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Syed Ahmad Idid (1995). Ketaksamaan Penghakiman. *Kanun*, 7, 1-14.
- Szuchman, T. L. & Thomlison, B. (2004). *Writing with style: APA style for social work*. 2nd edition. Singapore: Thomson.
- Taha Abdullah al-Afify (1995). *Hak suami dan isteri dalam Islam*. (Terj) Amir Taat Nasution. Johor Bharu: Jahabersa.
- Umar Sulaiman al-Asghar (1997). *Ahkam al-zawaj fi zuk al-kitab wa al- sunnah*. Jordan: Dar al-Nafais.
- United Nation Development Programme (UNDP) (2001, April). *Seminar on gender approach in emergency, conflict and post-conflict situations*. Organized by UNDP, Rome.
- Utusan Malaysia (30 November 2010). *Kursus kahwin mungkin dipinda*.
- Utusan Malaysia. (7 Februari 2010). *Melindungi hak-hak wanita Islam*.
- Utusan Malaysia. (9 Julai 2010). *Mampu kendali mahkamah*

- Verma, J.S. (2008). Human rights and the judiciary. *Malaysia Journal on Human Rights*. 2(1), 19-39. Kuala Lumpur: SUHAKAM.
- Wahbah al-Zuhaili (1997). *Al-fiqh al-Islam wa adillatuh. Juz al-rabi'*. *Al-nazariyyat al-fiqhiyyah wa al-uqud*. Damsyik: Darul Fikr.
- Wahbah al-Zuhaili (1997). *Al-fiqh al-Islam wa adillatuh. Juz al-sabi'*. *Al-ahwal al-syakhsiyyah*. Damsyik: Darul Fikr.
- Wahbah al-Zuhaili (2006). *Al-fiqh al-Islam wa adillatuh. Juz al-tasi'*. *Al-ahwal al-syakhsiyyah*. Damsyik: Darul Fikr.
- Wahbah al-Zuhaili (2006). *Al-fiqh al-Islam wa adillatuh. Juz al-samin. Tatimatu al-fiqh al-am a- jihad wa tawabiuhu al-qada*. Damsyik: Darul Fikr.
- Wahbah al-Zuhaili (2000). *Al-usrah muslimah fi a'lam ma'asir*. Damsyik: Darul Fikr.
- Wan Ab. Rahman Khudzri Wan Abdullah (2006). *Analisis penggunaan kaedah istinbat dalam penetapan fatwa di Malaysia: Kajian di beberapa Jabatan Mufti yang dipilih*. Tesis Ijazah Kedoktoran (tidak diterbitkan). Universiti Sains Malaysia.
- White, R. (2009). Two sides of polygamy. *Journal of Law & Family Studies*. 11 (2), 447-454.
- Wolcott. H.F (1990). *Writing up qualitative research*. USA: Sage Publications.
- Yin, R. K. (2003). *Applications of case study research*. 2nd Edition. United State of America: Sage Publication.

- Yin, R. K. (2003). *Case study research: Design and methods*. 3rd Edition. United State of America: Sage Publication.
- Zainor Rashid Bin Hassin (2009). Hak kanak-kanak dari aspek nafkah: Perintah mahkamah, pelaksanaan dan permasalahan. *Koleksi Penghakiman, JAKESS*, 12-21.
- Zainunnisaa Abdul Rahman (2005). Notification and consent of existing wife for polygamous marriage: A comparative study. *Shariah Law Report*, 4, 31-47.
- Zainunnisaa Abdul Rahman (2007). Mahar in Malaysia: The law resited, *Shariah Law Report*, 4, 1-19.
- Zakiyah Jamaluddin (2005). *Kesan persekitaran ruang rumah terhadap permasalahan sosial: Kajian kes Flat Sri Sentosa*,. Tesis Ijazah Kedoktoran (tidak diterbitkan). Universiti Malaya.
- Zaleha Kamaruddin (2001). Women and divorce: Legal response. In Zaleha Kamaruddin & Zeenath Kausar. *Women's Issues Women Perspectives*. 2nd Edition. Petaling Jaya: Ilmiah Publishers.
- Zaleha Kamaruddin (2005). *Divorce law in Malaysia*. Selangor: Malayan Law Journal.
- Zaleha Kamaruddin (2006). An analysis of approaches and judgements relating to triple talaq. *Shariah Law Report*, 2, 16-37.
- Zaleha Kamaruddin (2006). *Malaysian family laws: An annotated bibliography (1933-2000)* Vol 1. Selangor: IIUM Research Centre.

Zaleha Kamaruddin (9 Januari 2011). *Bahagia selepas cerai?*. Utusan Malaysia.

Zanariah Noor (2007). Gender justice and islamic family law reform in Malaysia. *Kajian Malaysia*. XXV (2),121.

Zidni Nuran Mohamed. (2010, Disember). *Perceraian noktah terakhir selepas shura*.
Majalah I Luv Islam.

Zulkifli Hasan (2005). Wanita Islam dalam kes mungkir janji untuk berkahwin di
Malaysia: Kajian perbandingan antara undang-undang sivil dan syariah. Dalam
Jurnal Hukum. XX (1), 5-10.

Zulkifly Muda. (2004). Hak hadhanah dalam konversi agama. *Kanun*, 4, 14-31.